

української молодіжної організації, Союзу українських самостійників, Української жіночої асоціації в Канаді, членом Святотроїцької Української Православної Церкви (Вінніпег), і була запрошена в багато інших комітетів та асоціацій української громади.

Прийшли вшанувати її пам'ять племінники й племінниці Роберт Музика (Розмарі), Андрій Пацьорка (Сміт), Орест Пацьорка (Нетті), Марі-Ен Гуз, пра- і прапраплемінники і племінниці, як і багато інших членів родини в Україні.

Сім'я хотіла б висловити свою вдячність персоналу оздоровчого центру Ріверв'ю за турботу і співчуття, виявлені до Анни під час її перебування там. Також сім'я висловлює особливу подяку священнику А.Ярмусю та преподобному С. Ярмусю за відвідування її священниками та іншими проповідниками.

Вона назавжди залишиться в пам'яті як жінка сильного характеру, незалежного духу, горда своєї української спадщини.

Похорон відбувся в понеділок, 28 травня, об 11 годині в каплиці Скопо, поховання — у місті Вайта провінції Манітоба.

(За газетою «Український голос». —
Вінніпег, Манітоба. — 2007. — 28.05. — С.13).

Отримано: 18.07.2007 р.

Микола Тимошик, Євгенія Сохачька

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ АННИ ФІГУС-РАЛЬКО

Сумна звістка прийшла з Канади: 23 травня перестало битися серце Анни Фігус-Ралько — відомої в діаспорі і в Україні громадської діячки, багаторічної співробітниці канадського часопису «Український Голос», першої жінки-президента видавничої спілки «Тризуб» у Вінніпезі, співголови Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) Анни Фігус-Ралько

Тугу за Україною завжди читала в маминих і татових очах

Мамі Анни Фігус — також Анні — було чотири роки, як привезли її до Канади із села Гермаківка Борщівського району тоді ще молоді батьки — Микола та Анастасія Цесміструки. Батько Анни Фігус-Ралько — Антін Фігус — прибув до Канади 18-літнім юнаком 1907 року із села Сапогів того ж таки Борщівського району. Фактично вони відносяться до числа тієї незначної частини відчайдухів-галичан, хто більше ста років тому відкрив піонерську сторінку освоєння канадських прерій українськими переселенцями. Було то 1896 року.

У пошуках кращої долі їхали наприкінці ХІХ століття у невідомі, тривожні й водночас обнадійливі заокеанські світи наші земляки. Чужинці називали їх тоді русинами, буковинцями, галичанами, волиняками, лемками, надніпрянцями. Називали так тому, що не вважали

тоді державою й саму Україну, розшматовану, роздрту поміж сильнішими сусідами — Росією, Польщею, Австро-Угорщиною, Румунією. Історично несправедливі слова «рутеніш», «рутенійці» надовго стало ознакою свого національного «я». Потрапивши в чуже оточення, не знаючи тамтешніх законів, мови, будучи в переважній більшості малописьменними, розпорошеними на великих відстанях, вони все ж приходили до самоусвідомлення і самоствердження свого «я».

Так поступово, впевнено і гідно ставали переселенці з українських теренів у далеких європах і канадах саме українцями. Ставали тому, що клали до торбини з-поміж найнеобхідніших у дорозі речей зменшку рідної землі, а нерідко — й томик Шевченкового «Кобзаря» чи Біблію рідною мовою. Це берегло їхню пам'ять, наvertsало на батьківські звичаї, спонукало думати. І оберегами цієї пам'яті, цих звичаїв ставали незабаром споруджені своїми руками, на зароблені своїм потом і мозолями кошти церкви і храми, школи й народні доми, інститути й читальні, засновані з власної ініціативи й за покликом душі перші україномовні друковані органи і перші книжкові видавництва.

Аби міцніше триматися своєї віри й мови, вони прагнули селитися неподалік один від одного. Так і виникали на розчищених лісових галявинах чи посеред неозорих прерій південної Манітоби нові поселення з рідними і хвилюючими серця назвами — Луківці, Сеньків, Мазепа, Сірко, Франко... Перші власні й громадські помешкання зводилися, звичайно ж, в українському стилі. Околицю заселеного раніше німцями Стюартборна, де в числі перших українців осіли й батьки Анни Фігус, назвали Шевченкове. Там і народилася ювілярка 22 вересня 1926 року.

Виростала, як сама згадує, в українському середовищі, з «Кобзарем» у руках і тугою за Україною, яку завжди читала в маминих і татових очах. Перед смертю батьки просили своїх п'ятьох дітей, найменшою серед яких була Анна, завжди пам'ятати, хто вони, звідки і чому тут опинилися, не забувати батьківську мову і їхню Батьківщину — Україну. Цей батьківський заповіт діти Анни і Антона Фігусів з честю пронесли своїми непростими життєвими дорогами.

Початкову й середню освіту Анна Фігус здобула в державній школі «Шевченко», яка й тепер, незважаючи на зміну назви поселення на Вайта, носить цю назву.

Навчаючись у шостому класі, вона написала свою першу замітку до «Українського Голосу» — україномовного всеканадського щотижневика, який від початку заснування в 1910 році передплачували батьки й перечитували вечорами по кілька разів кожне число. Незабаром — у числі від 26 квітня 1939 року — ця замітка була опублікована. Йшлося в ній про створене при українській церкві Пречистої діви Марії молоденьке сестринство, яке з участю авторки організувало серед українських дітей збірку центрів для покупки церкві прикрас.

Батьки Анни, читаючи зі сльозами на очах цю замітку за підписом Ганя Фігус, не могли тоді й уявити, що доля їхньої найменшень-

кої буде назавжди пов'язана з цією газетою, а зміст допису визначить її життєве кредо — не зречтися свого українства, берегти і стверджувати його дух, завжди і в усьому допомагати Старому Краєві.

Канадські університети

Закінчивши курс книгознавства в бізнесовому коледжі та курси української і російської мов у Манітобському університеті, Анна в лютому 1946 року приходить у редакцію «Українського Голосу» на посаду адміністраторки. На той газета гриміла по цілій Канаді, бо тут зібрався гурт професійно підготовлених і патріотично налаштованих журналістів як старшого, так і молодшого покоління. Газету редагував відомий у діаспорі український діяч Мирослав Стечишин. Перший багатолітній редактор часопису о. Кудрик готував до друку додаток «Голосу» — «Вісник», який пізніше став окремою газетою — пресовим органом Української греко-православної церкви. З редакцією тісно співробітничали відомі українські вчені, які прибули до Канади з другою хвилею повенної еміграції. З поміж них — Дмитро Дорошенко, Леонід Білецький, пізніше — митрополит Іларіон (професор Іван Огієнко). То були незабутні роки професійного і громадянського становлення.

Кінець 40-х — початок 50-х років у житті української спільноти Канади відзначається поживанням діяльності численних громадських організацій та інституцій. Все голосніше заявляв про себе зокрема Союз Української Молоді Канади, до центрального апарату управління якого й запросили енергійну, приязну і чуйну Анну Фігус. У великих містах і віддалених фермах по цілій Канаді створюються відділи цієї організації, проводиться немало просвітницьких, культурологічних заходів. Відбуваються з'їзди української молоді. Доводилося немало їздити по Канаді, зустрічатися з молоддю, організувати такі заходи.

Насиченими й результативними були її роки праці в Консисторії Української православної церкви в Канаді. Починала з двомовної секретарки, з тим провадила адміністрацією редакції газети «Вісник», організувала збірку церковних речей.

Переїхавши 1963 року із своєрідної столиці канадських українців Вінніпега до урбанізованого й американізованого Торонта, Анна Фігус не зійшла з української орбіти. Її запросили прилучитися до обнадійливого і перспективного проекту — покласти свою міцну цеглинку до становлення і ствердження нового освітнього і наукового осередку, створеного українцями в Канаді, — Інституту Св. Володимира. Кілька років вона віддала праці виконавчого секретаря, а згодом — адміністратора Інституту. Спогади Анни Фігус-Ралько на вечорі Подяки основоположникам Інституту Св. Володимира у жовтні 1997 року про перші роки діяльності цього закладу і про її участь у цьому, що згодом були опубліковані в «Українському Голосі», були найхвилюючіші.

У біографії авторки є ще одна цікава сторінка, пов'язана з Колегією Св. Андрея при Манітобському університеті, де певний час пра-

цювала після повернення до Вінніпега. А коли до цього додати її активну участь у діяльності Союзу Українських Жінок Канади, Комітеті Українців Канади, то можна без перебільшення ствердити, що за життєписом авторки цієї книги можна вивчати й історію перелічених вище українських інституцій та громадських організацій у Канаді, бо до їхньої багатогранної й результативної діяльності вона мала найбезпосередніше відношення.

Рідне дітище — «Український Голос»

Свій самостійний життєвий шлях Анна Фігус-Ралько починала в юному віці з «Українського Голосу» та Видавничої спілки «Тризуб». Сюди й повернулася на початку 90-х років, ставши на початку касиром, секретарем, а згодом і першою жінкою-президентом цієї спілки.

На період президентства Анни Фігус-Ралько у Видавничій спілці «Тризуб» припало святкування 90-річчя «Українського Голосу». З метою надання цій даті всеканадського звучання був організований ювілейний комітет, який провів цілий ряд змістовних заходів. Найголовніших з них — урочистий банкет у Вінніпезі з нагоди ювілею, де було представлено дві основні доповіді, згодом опубліковані в «Українському Голосі», — Анни-Фігус-Ралько і автора цих рядків. Чималих зусиль довелося їй прикласти й до реалізації ще одного ювілейного проекту — створення і випуску відеофільму про історію цього найстарішого в Канаді україномовного часопису. Всеканадська презентація цього фільму відбулася 29 квітня 2001 року.

Майбутнім дослідникам феномену українського друкованого слова на канадських теренах стане в пригоді й книжкове видання про цей часопис, створене і випущене також за безпосередньої участі Анни Антонівни. Ілюстрована рідкісними архівними знімками книга «Історія «Українського Голосу» в біографіях його основоположників і будівничих» (обсягом 112 сторінок) побачила світ у Вінніпезі ще 1995 року. Передмова й ґрунтовна наукова розвідка про цей часопис вміщені у книзі за підписом Анни Фігус-Ралько. Видання присвячене піонерам українського руху в Канаді.

Засновник комітету «Допомога Україні»

Перелік добрих починань, які вдалося здійснити за цей час, займе не одну сторінку тексту. Але варто виокремити з-поміж них найважливішу, найвдячнішу, найбагороднішу справу, через яку ім'я цієї неспокоїної за вдачею і доброї душею жінки навечно увійде в історію не лише української діаспори, а й сучасної України. Йдеться про створений нею 11 грудня 1991 року при редакції «Українського Голосу» Комітет «Допомога Україні».

Звернімо увагу на дату народження цього громадського об'єднання. Пізно ввечері 2 грудня 1991 року весь заокеанський світ довідався приголомшливий результат референдуму — довгоочікуваного волевиявлення українського народу жити в самостійній, незалежній Українській державі. І вже через тиждень Анна Фігус-Ралько реєструє в Канаді організацію, головною ціллю якої є збір коштів для

гуманітарної допомоги Україні, зокрема посильна підтримка тих українців, які особливо потребують помочі — діти-сироти, інваліди, пенсіонери, інтелігенція.

Насамперед Комітет взяв під свою опіку сиротинські будинки та школи-інтернати. У великообсяговому адресарі, який ретельно вела пані Анною майже десять років, детально зафіксовано, кому, на яку адресу і що конкретно надіслано. В окремій картотеці зберігається величезна кількість листів-відповідей. Сотні, тисячі доземних подяк, схвильованих сповідей і щирих зізнань з усіх куточків України. Для багатьох наших мало захищених громадян в умовах розгулу дикого ринку і затьожної кризи такі посилки стають воістину рятівними. Не може не вражати ця цифра: за період від 1991 до 2001 років пані Анна запакувала і надіслала в Україну понад 3000 посилок-пачок із продуктами та одягом загальною вагою близько 60000 кілограмів. Пересилка ж однією такої посилки з Канади в Україну коштує понад сто доларів. Тому, зрозуміло, що голова Комітету постійно дбала про розширення числа жертводавців. А їх, людей з чуйними серцями, не байдужих до чужої біди, серед канадських українців немало.

Саме від свого духовного наставника і вчителя митрополита Іларіона Анна Фігус-Ралько прилучилася до складного й захоплюючого процесу книготворення, що знадобиться їй пізніше, коли організуватиме напередодні 1000-ліття хрещення України-Руси висилку до Тернополя і Києва релігійної літератури, коли очолюватиме Видавничу спілку «Тризуб», коли видаватиме 4-томне видання Шевченкового «Кобзаря» з коментарями Леоніда Білецького.

Запам'яталася їй одна розмова з владикою, коли одного разу вела з ним мову про доцільність виділення ще однієї кімнати для зберігання книг. Він тоді якось замріяно говорив про зібраний ним безцінний скарб — книгозбірню, про те, що книги, як і люди, мають свої долі. «Я не доживу, напевне, до тієї пори, — мовив стиха. — А вам, переконаний, випаде щастя пересилати ці книги у вільну Україну. Збирайте їх, дорога Анно, в одне місце і вірте, такий час настане».

В реальність цих митрополитових мрій вона тоді мало вірила. А згодом часто згадувала ті слова і переконувалася не раз, якими пророчими були вони!

«Чи й могла уявити тоді, — згадує А. Фігус-Ралько, — що пройде небагато часу і я матиму найбезпосередніше відношення до реалізації тієї Огінкової мрії — пересиланню його книг на материкову Україну. І не тоді, коли ми дочекалися незалежності України, а дещо раніше, ще в радянські часи. Символічно, що першими такими книгами були примірники Біблії, перекладені митрополитом Іларіоном і видані в Англії заходами Британського і Закордонного біблійного товариства».

В Україну надіслала понад двісті тисяч українських книг

Сталося те ще 1988 року. Саме тоді в Радянському Союзі, переважно в Москві, широко відзначали 1000-ліття хрещення Русі. Й тодішні партійні ідеологи вважали за можливе до цієї політичної дати не лише дозволити церкві перевидати Біблію в українському перекладі Івана

Огієнка, щоправда, без зазначення імені перекладача, а й прийняти для України від української діаспори подарунок — кілька сотень Біблій нашою мовою, зібраних за ініціативою пані Анни в Канаді.

Перші 40 примірників Біблії вона особисто направила на свою рідну Тернопільщину.

1989 року, знову ж таки за наполяганням організаторки акції Анни Фігус-Ралько, «дозвільний асортимент книг було розширено: разом із Бібліями в Україну були надіслані й інші богослужбові книги, зокрема й «Свята Почаївська лавра» митрополита Іларіона, що побачила світ у Вінніпезі 1961 року. За журнальним записом пані Анни, лише до Почаєва було відправлено шість примірників цієї книги на кілька адрес, зокрема благочинному архімандриту Питириму, ієродиякону Мелетію, ієромонаху Петру, бібліотеці Почаївської лаври.

В цілому, протягом 1988-1990 років колишня співробітниця митрополита Іларіона Анна Фігус-Ралько надіслала понад 100 000 примірників українськомовних книг на близько 5000 адрес в усіх областях України, а також до Росії.

Акція пересилки в Україну виданих у діаспорі книжок активніше продовжилася вже після 1991 року, коли зникли політичні й бюрократичні перепони для цієї поважної справи. Через комітет «Допомога Україні» лише за перші два роки його діяльності Анна Фігус-Ралько переслала в Україну ще близько ста тисяч книг на більш ніж тисячу адрес. Це були в основному книги, які зберігалися на складах Консисторії Української православної церкви в Канаді та редакції газети «Український Голос». В додаток до цього з власної бібліотеки, яку активно збирала протягом усього свого життя Анна Антонівна вислала власним коштом до бібліотеки Київської духовної академії та семінарії 2452 книги і до Центральної наукової бібліотеки ім. В.Вернадського НАНУ — 2056 книг.

Організатор і меценат перевидань заборонених раніше в Україні творів митрополита Іларіона

Із створенням за ініціативою Анни Фігус-Ралько в Україні 2000 року благодійної організації — Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) — видання недрукованих досі творів митрополита Іларіона, які протягом тривалого часу зберігалися у вінніпезькому архіві, розпочалося вже на українській землі. Досі в двох серіях унікального видавничого проекту «Запізніле вороття» («Рукописна спадщина» та «Канадські першодруки») вже побачили світ десять томів цього автора. Це, зокрема, «Історія української літературної мови», «Українська культура», «Свята Почаївська лавра», «Слово про Ігорів похід», «Українське монашество», «Тарас Шевченко», «Богдан Хмельницький», «Рятування України», «Українська церква за час Руїни».

Переважна частина примірників з двотисячних накладів кожного видання розсилається Фундацією безкоштовно в бібліотеки, навчальні заклади та приватним особам згідно зі створеним Анною Фігус-Ралько адресарем.

Показово, що фундатором кількох книг із цієї серії виступила сама Анна Антонівна. Скажімо, вона власним коштом фундувала друк книги «Українська культура», присвятивши її в пам'ять батьків Анни і Антона Фігусів. Кошти на підготовку до друку і випуск книги «Тарас Шевченко», здійсненої за досі недрукованими матеріалами вінніпезького архіву, пані Анна збрала у пам'ять своєї приятельки й соратниці на українізаційному полі Канади Теодори Гаврилишин. А «Слово про Ігорів похід», що побачило світ 2005 року, присвячене всій родині Фігусів із села Сапогова. До речі, наприкінці цієї книги вміщена детальна інформація як про родину Анни Антонівни, так і про історію села Сапогова, написана самою фундаторкою. Тут вміщені також рідкісні світліни, які вона свято берегла із сімейного архіву. Це, зокрема «Стара хата Петра Фігуса», «Селяни в сапогівських кожухах», «Церква Св. Миколая», «Річка Циганка в Сапогові», «Будова читальні «Просвіти в 1932 році», «Анна Фігус-Ралько біля річки Циганки в час свого першого приїзду в родинне село 1968 року, «Вїзд до села Сапогів з так званої Цісарської дороги».

До реалізації видавничого проекту «Запізніле вороття» пані Анна залучила також і свого брата Івана Фігуса, який виступив спонсором чергового тому заборонених раніше в Україні праць митрополита Лларіона — «Українська церква за час Руїни». У планах Анни Антонівна — фундування однієї з «крамольних» для колишньої радянської влади книг І.Огієнка — «Історія українського друкарства», яка нині вкрай потрібна для українських студентів.

Кореспондент однієї з канадських газет в інтерв'ю, присвяченому діяльності Комітету «Допомога Україні», запитав у пані Анни: що спонукає її, вже пенсіонерку, щодня сідати з кермо свого авто і їхати майже 20 кілометрів до редакції «Українського Голосу» пакувати посилки, готувати звернення до земляків через газети і радіо, організовувати для цього усілякі зустрічі, залучати молодь. Тим більше, що така праця є цілком добровільна і зовсім не оплачувана. Вона відповіла: «Заповіт батьків пам'ятати про свої витоки. Я, народжена в Канаді, не лише пам'ятаю про своє українське коріння, а й роблю посылно все, щоб моя рідна Україна швидше стала на ноги. Аби людям у ній жилося легше й веселіше. Я вірю, що так воно і буде».

Отримано: 29.06.2007 р.